

Maša Avsec, Nino Rode

PRAVLJICE KOT SREDSTVO V SOCIALNEM DELU Z OTROKI

Pravljice lahko socialni delavki pomagajo premostiti mišljenjske razlike med otrokom in njo samo ter lajšajo komunikacijo med njima. Za otroke imajo pomembno razvojno in zdravilno moč, zato so koristne pri svetovanju in psihoterapiji. V socialnem delu je pravljica pomembna predvsem kot sredstvo za vzpostavljanje stika in soustvarjanje rešitev. V varnih hišah in materinskih domovih je veliko priložnosti za uporabo pravljič. Te organizacije pomagajo predvsem ženskam, a v njihovo delo sodijo tudi varstvo otrok, učna pomoč ter pomoč pri negi, oskrbi in vzgoji otrok. Ko socialne delavke delajo z otroki, uporabljajo pravljice tako pri delu s posameznikom (npr. vzpostavljanje stika) kot tudi s skupino (npr. delavnice). Pripoveduje jih lahko socialna delavka ali otrok, obstajajo pa tudi druge oblike uporabe pravljič. Raziskava je pokazala, da se večina intervjuvanih socialnih delavk počuti kompetentne za uporabo pravljič, a bi se hotele dodatno usposobiti. Uporaba pravljič je ustvarjalna kulturna dejavnost, za katero so poleg splošne usposobljenosti za socialno delo potrebna dodatna znanja in sposobnosti za delo z otroki, sposobnost uporabe različnih tehnik pripovedovanja pa tudi določen občutek za delo s pravljičami. Zato je pomembno dodatno izobraževanje za takšno delo.

Ključne besede: varne hiše, materinski domovi, smernice, kompetence.

Maša Avsec je univerzitetna diplomirana socialna delavka. Zanimajo jo zgodbe in pripovedovanje. Kontakt: masha.avsec@gmail.com. Doc. dr. Nino Rode na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani predava statistiko in metodologijo raziskovanja. Ukvarja se predvsem z metodami raziskovanja v socialnem delu, evalvacijo socialnovarstvenih programov, uporabo multivariatnih metod in merjenjem. Kontakt: nino.rode@fsd.uni-lj.si.

FAIRYTALES AS A TOOL IN SOCIAL WORK WITH CHILDREN

Fairytales can help a social worker to bridge the gap between the child's and her way of thinking and facilitate the communication between them. For the child they have important developmental and healing powers. That is why stories are useful in counseling and psychotherapy. In social work they are useful principally as a mean of contact and mutual co-creation of solutions. Safe houses and maternity homes are the places where numerous opportunities exist for the use of fairytales. These organizations help mainly mothers, but working with their children is also important. When working with children, the fairytales are used in individual work (e.g. making first contact) as well as group work (e.g. workshops). They are told by a social worker or by a child, but there are also other modes of story use. Most of the interviewed social workers stated that they feel competent for the use of fairytales in their work, but they also expressed a need for further training. Story use is a creative cultural activity which besides general social work competencies requires some additional knowledge and abilities for working with children, ability to use different storytelling techniques and an overall feeling for working with fairytales. That is why additional training and education for this kind of work is needed.

Keywords: safe houses, maternity homes, guidelines, competencies.

Maša Avsec graduated at the Faculty of Social Work, University of Ljubljana. She is interested in stories and storytelling. Contact: masha.avsec@gmail.com. Nino Rode, an assistant professor, is a lecturer of the statistics and research methodology at the Faculty of Social Work, University of Ljubljana. He is interested mainly in the social work research methods, evaluation social security programmes, use of the multivariate methods and measurement. Contact: nino.rode@fsd.uni-lj.si.

Uvod

Socialne delavke si pri skupnem delu z uporabniki prizadevajo za želene izide. Pri tem se opirajo na vsa svoja znanja, lastnosti, spretnosti ter na različne metode in sredstva. Naloga vsake socialne delavke je, da se na različne potrebe uporabnikov odzove na različne načine. Pri tem lahko načrtno pripoveduje zgodbe. V socialnem delu so zgodbe pomembne predvsem kot priložnost za ozaveščanje, za »reprezentacijo« njegovega preteklega doživetja, torej za umestitev doživetja v nov pomenski kontekst (Šugman Bohinc 2003: 382). Ko uporabljamo zgodbe pri delu z otroki, so to pogosto pravljice, ki so otrokom posebej blizu. Napisane so na način in v jeziku, ki ga otrok razume, zato imajo velik vpliv na različnih področjih otrokovega življenja. To je razlog, da jih uporabljajo pri delu z otroki v psihoterapiji, igralni terapiji in biblioterapiji. Pravljice so lahko pomembno ustvarjalno sredstvo tudi v socialnem delu z otroki.

V članku prikazujeva, kako lahko pravljice pripomorejo k uspešnemu delu socialne delavke, ki se pri svojem delu srečuje z otroki, da bi proces pomoči stekel lažje in učinkoviteje. V prvem

delu članka pokaževa, zakaj so pravljice lahko uporabne v socialnem delu z otroki, v drugem delu pa na podlagi podatkov, zbranih z intervjuji, predstaviva ugotovitve raziskave o tem, kako socialne delavke uporabljajo pravljice v praksi. Osredotočava se na socialne delavke, zaposlene v varnih hišah in materinskih domovih. Te se namreč pri svojem delu srečujejo z otroki v zelo specifični situaciji; tu ima uporaba pravlji posebno mesto in prinaša več zelenih izidov. Varne hiše in materinski domovi pomagajo predvsem ženskam, a v njihovo delo sodi tudi varstvo otrok in učna pomoč ter pomoč pri negi, oskrbi in vzgoji otrok. Tu so tudi delavnice in prostočasne aktivnosti za otroke stanovalk; torej veliko priložnosti za uporabo pravlji. V tretjem delu sva nakazala smernice pri uporabi pravlji v socialnem delu, predstavila potrebno znanje za uporabo pravlji in poudarila pomembnost dodatnega izobraževanja na tem področju.

Vpliv pravlji na psihosocialni razvoj otroka

Uporabnost pravlji pri delu z otroki izhaja iz tega, da je pravljica ena redkih, če ne edina literarna zvrst, ki nagovarja otrokovo osebnost v celoti: spodbuja njegovo domišljijo, neguje otrokovo potrebo po domišljijem svetu, razvija njegov intelekt, pokaže rešitev problema, priznava njegove težave, je zdravilna za plašne, zapostavljene ali fizično šibkejšee otroke, v njih otrok spozna konkretne življenjske razmere ljudi, pojasnjujejo mu njegove občutke in je v skladu z njegovimi strahovi in željami (Zalokar Divjak 2002: 93–95).

Pravljice s svojimi metaforami premoščajo mišljenjske razlike med otrokom in odraslim ter lajšajo komunikacijo med njima. Zaradi razmeroma preproste delitve vlog junakov v njih in zaradi jasnih moralnih sporočil lajšajo otroku razumevanje, razlago in osmišljanje svojega sveta in sveta odraslih ter dogajanja v njiju. Pravljice vse situacije poenostavijo, hkrati pa osnovno sporočilo ostane jasno. Rutar (2008: 299–300) vzgojno-izobraževalni vpliv pravlji pojasni s tem, da pravljica otroka vzgaja in poučuje, ob njej otrok čustveno, intelektualno, moralno in socialno dozoreva, brez moraliziranja, ocenjevanja in izključevanja. Nagovarja vse dele otrokove osebnosti na način, ki ga otrok razume. Pravljice usmerjajo otroka, da najde svojo identiteto in poslanstvo. Otrokovi domišljiji dajejo novo razsežnost, v njih otrok spozna smisel vrednot. Pravljice otroka socializirajo in ga učijo vedenja v določenih situacijah.

Prav v pravljici otrok med drugim spozna smisel vrednot, kot so pravica, duhovnost, ljubezen, dobrot, pogum, pa tudi negativnih lastnosti, kot so sovraštvo, prevara, napuh. S pripovedovanjem pravlji otroku že zgodaj spodbujamo veselje do življenja in življenjskega smisla (Milčinski, Pogačnik-Toličič 1992: 16).

Pravljice imajo za otroka tudi pomembno razvojno in zdravilno moč. Zaradi identifikacije z liki v pravljici lahko otrok vadi različne vloge. Šibkejši otrok se lahko istoveti z močnim likom (npr. z lovcom, ki je močnejši od volka). Z razrešitvijo konflikta v pravljici se razrešujejo tudi otrokovi notranji konflikti. Otroka pravljica sprošča, neposredno uči, osvobaja tesnobe in strahov (*op. cit.*: 19). Otrok lahko skozi identifikacijo tudi izzivi svoje travme. Ni nujno, da se identificira samo z dobrohotnimi junaki. Če je v družini pod pritiskom, npr. zaradi avtoritarnosti svojega očeta, si včasih zaželi, da bi bil »krokodil ali volk« iz pravlji in bi očeta požrl. Tako se v svoji notranjosti očetu na določen način maščuje in doseže določeno trenutno olajšanje. S tem se osvobodi tudi strahu pred očetom (*op. cit.*: 18).

Pravljica je zdravilna, ker otrok najde lastne rešitve s premišljevanjem o tem, kar zgodba, kot se zdi, posredno pripoveduje o njem in o njegovih notranjih konfliktih v nekem določenem obdobju njegovega življenja. (Bettelheim 1999: 34.)

Poskrbi za tisto, kar otrok najbolj potrebuje: začne se natančno tam, kjer otrok čustveno je, ter mu pokaže, kam mora iti in kako naj to naredi. To stori samoumevno, v obliki domišljijskega gradiva, iz katerega otrok črpa, kakor se mu zdi najprimerneje, in v podobah, ki mu olajšujejo dojetje tistega, kar je zanj bistveno (*op. cit.*: 176). Kot poroča Zalokar Divjak (1996: 51), je eden od bratov Grimm nekoč napisal: »Pravljične osebe so simboli iz otrokovega okolja.

Palčki, zmaji, čaravnice, steklene gore, govoreča drevesa in živali otroka na podzavesten način rešujejo grobih, a realnih stisk.«

Pravljičja je za otroka lahko zelo tolažilna. Ko je otrok žalosten ali bolan, ga s pravljičjo veliko bolje potolažimo kot z besedami, da bo kmalu ozdravel ali se bolje počutil (Zalokar Divjak 2002: 52).

Pravljičja, zgodba in pripovedovanje v socialnem delu

Zdravilno moč pravljič s pridom uporabljajo psihoterapevti. Tako Mojca Kucler (2002: 21) izhaja iz zdravilnega učinka pravljič in poudari njeno vlogo pri reševanju težav, zato se uporablja v terapiji. Pri tem govori o terapevtski zgodbi, ki pomaga najti otroku pot iz težav v varnem fantazijskem svetu, v katerem ni izpostavljen pridigam, nasvetom in ukazom. Priporoča t. i. personalizirane pravljič (Brett 1993), ki prikazujejo junake z enakimi značilnostmi in prav takšnimi problemi, kot jih ima otrok, v zgodbi pa ta najde rešitev za te probleme.

Rutar (2008: 306) pri tem opozori, da si otrok lahko pojasni čustva, ki se mu ob poslušanju porajajo, le če je pravljič uglasena z njegovimi strahovi in prizadevanji, če priznava njegove težave in hkrati nakazuje rešitve problemov, ki ga mučijo. Pravljič otroku s preprostimi in neposrednimi podobami pomaga razumeti njegova zapletena in včasih tudi protislovna čustva. Seveda tako, da smo ves čas poti (pravljič) z otrokom in na koncu tudi naredimo sklep, mu zagotovimo varnost, ki jo na tej poti potrebuje.

V socialnem delu je pravljič pomembna predvsem kot medij komunikacije med otrokom in odraslim, prek katerega lahko vzpostavimo stik in soustvarjamo rešitve. Pravljič v socialnem delu lahko primerjamo tudi z zgodbami v socialnem delu. Pravljič so nekakšne življenjske zgodbe, še posebej ko jih otrok podoživlja na način, ki smo ga pravkar prikazali. Življenjske zgodbe pa so, kot opozori Urek (2003: 179), v središču socialnega dela. Socialne delavke in raziskovalke v socialnem delu ves čas poslušajo, interpretirajo, zapisujejo, spreminjajo in posredujejo življenjske zgodbe ljudi, s katerimi delajo. Pri tem opozori:

Socialnim delavkam in delavcem poklicni položaj omogoča, da v življenja ljudi praviloma tudi neposredno posegajo in bistveno vplivajo na potek njihove zgodbe. Ta podrobnost jih [...] ločuje od pisateljic in pisateljev literarnih zvrsti. Ko slednji napišejo zgodbo, to dejanje načeloma ne vpliva na življenje likov, med tem ko se lahko z zapisom (pravzaprav šele branjem) strankine zgodbe v socialnem delu drugo življenje lika (resnične osebe) šele začne. (*ibid.*)

Ta položaj socialnih delavk in pravzaprav vseh strok, ki se ukvarjajo z ljudmi, je sicer lahko vir nelegitimne moči, je pa po drugi strani učinkovito sredstvo, eno redkih učinkovitih, ki so na voljo socialnim delavkam. Zato je pomembno, kako ga uporabljati. Treba je znati zgodbe in pravljič uporabljati tako, da koristijo uporabniku in ljudem v njegovem okolju.

Med zgodbami in pravljičami obstaja pomembna razlika. Rutar (2008) zgodbo razume kot življenjsko, konkretno zgodbo posameznega človeka. Tudi zgodba, o kateri govorimo, ko poudarjamo pomen zgodb v socialnem delu, je zgodba človeka; nekaj, kar ta človek neposredno živi. Vendar pa je tudi pravljičja zgodba. Gre za dve vrsti zgodb. Eno je zgodba, ki jo živimo, življenje; druga zgodba pa je pravljičja, ki ponazarja življenje, da ga lahko razumemo. Personalizirane pravljič vzpostavljajo most med tema dvema vrstama pripovedi. Preskok od življenjske zgodbe otroka do pravljič kot zgodbe, ki je lahko sredstvo za doseg želenih sprememb v otrokovi življenjski zgodbi, v svojem članku naredi tudi Rutar (2008). Prav tako drugi avtorji (prim. Kucler 2002, Brett 1993, Thompson, Rudolph 1992, Reščič Rihar, Urbanija 1999, Chesley *et al.* 2008: 403, 404) razumejo pravljičjo kot sredstvo, s katerim ustvarjamo ugoden kontekst za spremembe v otrokovi življenjski zgodbi.

Šugman Bohinc v svojem članku (2003: 381) razlikuje tri rekurzivne rede pripovedovanja zgodbe v svetovanju in terapiji. Prvi je, da vsakdo, vsak hip, tudi socialna delavka in uporabnik, živi in s tem pripoveduje svojo zgodbo. Drugi je, ko socialna delavka strokovno načrtno uporablja

zgodbe o mogoči spremembi odnosov med ljudmi, o uresničenju zelenega razpleta in si z njimi prizadeva sprožiti uporabnikovo spremembo dosedanjih neuspešnih vzorcev reševanja problema v smeri večje učinkovitosti. Zadnji red je, da socialne delavke v skladu z epistemologijo, na kateri temelji njihov pristop k pomoči, pripovedujejo različne zgodbe o uporabnikovih zgodbah.

Za ta prispevek je pomemben predvsem drugi red, tisti, v katerem socialna delavka uporablja osebne zgodbe, pa tudi splošne, mitske zgodbe ali zgodbe, preoblikovane za posameznega uporabnika.

Pri socialnem delu z otroki imajo pravljice poseben pomen. So most med življenjsko zgodbo otroka in pravljico, ki s ponazarjanjem življenja omogoča zelene spremembe v njegovi življenjski zgodbi.

Metodologija

Vpogled v uporabo pravljic v varnih hišah in materinskih domovih sva dobila na podlagi intervjujev s po eno socialno delavko iz štirih varnih hiš ter štirih materinskih domov po Sloveniji. Šlo je za priročni vzorec. Intervjuje je soavtorica opravila prek telefona, trajali pa so od 30 do 45 minut. Intervjuje je po predhodnem dovoljenju intervjuvank posnela, potem pa jih dobesedno prepisala in slovnično uredila. Pri tem je pazila, da ni spremenila pomena povedanega. Zbrane empirične podatke sva analizirala kvalitativno. Transkripciji intervjujev je sledil izbor za raziskavo relevantnih izjav, ki sva jih opremila z oznako socialne delavke, ki je izjavo izrekla, in zaporedno številko izjave v intervjuju in jih razvrstila po temah. Sledilo je odprto kodiranje: pripisovanje ustreznih pojmov, ki so označevali pomene, izražene v izjavah. Nekateri od njih so bili že sami kategorije za razlago tem, drugi pa so bili podlaga za nove kategorije, ki sva jih dobila po združevanju vsebinsko podobnih pojmov. Na podlagi tako dobljene hierarhije pojmov sva oblikovala definicije kategorij in iz njih konstruirala gosti opis uporabe pravljic.

Izkušnje socialnih delavk v varnih hišah in materinskih domovih z uporabo pravljic

Najprej naju je zanimalo, kako pogosta je uporaba pravljic. Izmed osmih socialnih delavk, zaposlenih v različnih varnih hišah in materinskih domovih po Sloveniji, je le ena odgovorila, da pravljic pri delu z otroki ne uporablja. Šest jih je uporabo pravljic opredelilo kot pogosto, ena pa redko. Na pogostost uporabe pravljic vplivajo zanimanje, število in starost otrok, ki stanujejo v varni hiši ali materinskem domu.

Socialne delavke pravljice uporabljajo tako pri delu s posameznikom kot tudi s skupino: »Lahko je ena na ena ali pa tudi, kadar je več otrok na kupu.« Uporaba pravljic v skupini je malo pogostejša. Večinoma socialne delavke uporabljajo pravljice, da bi navezale stik z otrokom. Tako želijo z njim vzpostaviti osebni odnos ali pa jih uporabijo kot premostitveni začetek pri prilagajanju otroka na novo, neznano okolje. Pogosto socialne delavke uporabljajo pravljice za večanje kakovosti življenja v hiši: za druženje, krepitev medsebojnih odnosov in spodbujanje povezovanja skupine stanujočih v skupnost.

Uporaba pravljic je dobrodošla tudi zato, ker s tem socialne delavke dobijo vpogled v doživljanje otroka ter mu s pomočjo njih omogočijo izražanje izkušenj, misli in čustev. Skušajo mu omogočiti stik z lastnimi čustvi in mu pomagati, da jih predela: »Tako lažje pridejo v stik s čustvi in jih predelajo, tudi jezo ali žalost.« Ena socialna delavka uporablja pravljice, da se otrok razbremeni občutka osamljenosti, pridobi občutek varnosti in zaupanja ter se osvobodi strahu. Trudi se, da otrok po zaslugi poslušanja pravljic pridobi občutek pomembnosti: »Otrokom želimo povedati, da so tudi oni zelo pomembni. Ampak če jim samo rečemo 'ti si pomemben', je mnogo premalo. [...] Pravljica je en od načinov, kako jim pokazati, da so pomembni.« Skoraj vse socialne delavke so kot namen uporabe pravljic naštele tudi umiritev in sprostitvev otroka,

ena pa je rekla, da želi s pomočjo pravlji zagotavljati splošno psihično in čustveno varnost ter zdravje otrok. »[...] Da bi to dosegli, si pomagamo tudi s pravljičami.«

S pomočjo pravlji si socialne delavke prizadevajo otroke učiti in vzgajati. Cilj je tudi socializacija otroka, saj: »Dosti pravlji govori o vrednotah in to s pravljičo posredujemo otroku.« Socialne delavke uporabljajo pravljice, da okrepijo odnos med mamo in otrokom, saj: »mama in otrok vzpostavita nov, drugačen odnos v primerjavi s prejšnjim življenjem, ko zaradi nasilja doma to ni bilo mogoče. [...] dobita dober feedback ter se bolje povežeta.« Ena intervjuvanka je na ta način skušala pomagati mamam pri vzgoji otrok: »... kot neka oblika učenja staršev oziroma mam, da znajo s pravljičami uspavati otroka ali da se na nek nov način posvetijo otroku.« Druga pa pravljice uporablja tudi, da spozna in bolje razume odnos med mamo in otrokom, to pa ji pomaga pri nadaljnjem delu z družino.

Socialne delavke s pomočjo pravlji na način, prijazen za otroke, načenjajo pomembne teme. Skušajo jim osvetliti težko razumljive situacije, jih razbremeniti stisk in potolažiti: »Pravljica naj bi bila namenjena predvsem temu, da se razbremenijo stisk, vsaj pri nas, glede na to, iz kakšnih družin prihajajo.« Uporabljajo jih tudi, kadar želijo spremeniti njihovo razmišljanje: »Včasih pa mogoče odpreš en drug zorni kot.« Ena intervjuvanka pa pravljice uporablja za raziskovanje spodbudnih izjem: »[...] kje je bil dober. Ta čudež, in viri moči, to želim najti prek pravlji.« Kot cilje uporabe pravlji so socialne delavke navedle še pomoč pri razreševanju otrokovih problemov, omogočanje predelave otrokove lastne zgodbe in spodbujanje njegovega razvoja: razvoj domišljije, spodbujanje doživljanja zadovoljstva ob kakovostnem preživljanju prostega časa in pridobivanje pozitivnih izkušenj.

Socialne delavke pravljice uporabljajo na različne načine. Pripovedujejo jih same ali pa jih pripoveduje otrok. Včasih pa »Z mlajšimi mogoče tudi samo gledamo slike.« Tri intervjuvanke pravljice preprosto berejo, vendar le ena izmed njih klasično branje uporablja kot edino tehniko uporabe pravlji. Dve socialni delavki sta povedali, da se pri pripovedovanju pravlji z otroki medsebojno dopolnjujejo, ena uporablja tehniko spreminjanja konca: »Včasih spreminjamo tudi zgodbe pri pravlji.« Druga intervjuvanka je omenila prav tako zanimivo tehniko uprizarjanja pravlji: »Potem pa [...] zaigramo pravljico. In takrat otroci dobijo aktivno vlogo, nastopajo in govorijo besedilo.« Tako pravljico naveže tudi na kreativne delavnice. Način uporabe pravlji je predvsem odvisen od celotne situacije. Na izbiro načina uporabe pravlji med drugim vplivajo še starost otrok, stopnja otrokovega zaupanja, zainteresiranost otrok in poznavanje pravlji.

Socialne delavke pravljice uporabljajo, ko presodijo, da so lahko sredstvo pomoči. Večina intervjuvanih pravlji uporablja v prostem času otrok, ko si otroci sami zaželi pravlji in to izrazijo, nekatere pa imajo pravljice nenehno ob enakem času, na urniku. Ena intervjuvanka pravljice uporablja za vzpostavljanje stika ob začetku otrokovega bivanja v hiši. Pravljice uporabljajo kot uvod v kreativne delavnice. Številne jih uporabljajo vsak dan, pogosto zvečer, pred spanjem otrok, »da se umirijo.« Ena socialna delavka pravljice uporablja predvsem ob slabšem vremenu, »ko otroci ne morejo ven.«

Večina intervjuvanih se zaveda tudi pomembnosti izbora pravlji: »Vsebinsko pravlji [je treba] kar tehtno izbrati. Ni vsaka pravljica primerna za vsakega otroka.« Zaželene lastnosti pravlji so: dobra likovna opremljenost, srečen konec in vsebovanje določenega sporočila ter poznavanje in priljubljenost pravlji pri otrocih. Intervjuvanke skoraj vedno upoštevajo otrokovo izbiro. Uporabljajo veliko tematskih pravlji, saj lahko pomagajo pri reševanju prav določenih stisk in problemov: »Mi zelo dobro poznamo otroke in lahko pravljice tudi tematsko vežemo na posameznega otroka. [Pravljico je] možno prilagoditi otroku točno tam, kjer ga čevlji žuli.« Nezaželene so »problematične« vsebine, »ki bi bile lahko za otroke problem zaradi same situacije, v kateri so.« Izogibajo se tudi nesrečnim dogodkom v zgodbah. Intervjuvanke pri izboru pravlji upoštevajo še situacijo posameznega otroka, značilnosti otrok v hiši, celotno situacijo v hiši, starost otrok in vsebinsko pravlji. V varnih hišah in materinskih domovih imajo predvsem podarjene knjige pravlji in te socialne delavke tudi največ uporabljajo. Nekaj raziskovank pa si pravljice izposoja tudi iz lokalnih knjižnic.

Čeprav samo ena izmed socialnih delavk uporabe pravljic ni nikoli načrtovala, se za uporabo pravljice socialne delavke večinoma odločajo spontano. Načrtovanje je pogostejše predvsem pri organiziranih projektih ali delavnicah in ko se skušajo s pomočjo pravljice približati prestrašenemu in nezaupljivemu otroku ali ko hočejo otroku s pomočjo pravljice kaj pojasniti:

[Obstaja] varianta pravljice v slikanici, ki je prirejena otrokom, ki pridejo v hišo. [...], kjer se jim za njihovo starost primerno razloži, kaj varna hiša je, kakšna so pravila, kako se tukaj živi, kaj sedaj to pomeni, da je on tu.

Po mnenju intervjuvank so prednosti uporabe pravljic veliko številnejše od omejitev. Pravljice pri delu z otroki najprej pomagajo socialnim delavkam samim: »Pravljice mi pomagajo, da boljše opravljam svoje delo.« Socialnim delavkam olajšajo pridruževanje otroku ter sprožanje pomembnih tem: »Skozi pravljico lahko odpiram teme, ne da bi se otrok pri tem počutil, da rineš vanj ali da boš govoril o nečem, kar je njemu zoprno.« Kot pomembno prednost uporabe pravljic so socialne delavke omenile tudi primernost pravljice kot sredstva za delo z otroki: »Mislim, da ni najbolj primerno, da se z otrokom samo pogovarjaš. [...] Za otroka [je] dosti boljše delati prek pravljic.« Poleg tega se s pomočjo pravljic izboljša komunikacija otrok, otroci se naučijo ločiti dobro od slabega ter obogatijo svoj besedni zaklad. Pravljice imajo pomembno vlogo pri vzpostavljanju novega odnosa v varnem okolju med otrokom in mamo; hkrati pa je kot prednost uporabe pravljic prepoznana tudi njihova vloga pri krepitvi medsebojnih odnosov in povezavi skupine v skupnost: »Ko otroci pridejo k nam, se zelo hitro ujamejo med sabo in se zelo hitro sprostijo prek pravljic.« Poleg tega omogočajo aktivno in kakovostno preživljanje prostega časa, to pa pripomore k boljši kakovosti življenja v instituciji.

Ena od omejitev je pomanjkanje pravljic v tujih jezikih: »Imamo zelo malo pravljic v tujih jezikih, otroci pa so različnih narodnosti.« Vendar pa gre za lahko odpravljivo težavo, saj je tujejezične pravljice mogoče pridobiti s pomočjo donacij ali s knjižnično izposajo. Druga omejitev je, da mora otrok biti dovolj zbran, da lahko spremlja zgodbo: »Koncentracije pa otrokom manjka. Knjige zato ne moreš vedno uporabljati tako, kot si zastaviš.« Nekateri otroci imajo tudi odpor do knjig. Nekatere socialne delavke ob tem hitro odnehajo: »Če ima otrok odpor do knjig, ga ne moreš siliti, ker ne bo pravega učinka. Tukaj potem odpade delo s pravljico.« A odpor do knjig, ki jih otroci povezujejo predvsem z učenjem, še ne pomeni odpora do pravljic. Socialna delavka lahko v takšnem primeru pravljico npr. prosto pripoveduje. Dve socialni delavki sta kot slabost pravljic opredelili njihovo nerealnost: »Nekatere pravljice zelo olepšujejo življenje, razne zadeve in stvari prikažejo črno-belo; ne vem, če je to vedno dobro za otroke. Ker življenje ni takšno.« Med navedenimi slabostmi pravljic se je znašla tudi nasilna in »problematična« vsebina zgodb:

Če gre za otroke v zgodnjem starostnem obdobju, ki imajo že tako slabe izkušnje, [...] so [lahko] zelo dovzetni za take krute zadeve, da je nekdo nekoga pojedel, izguba enega ali obeh staršev. Pa neprimerni liki, ki se izživljajo nad pravljичnimi junaki, to pa [otrokom] povzroča določeno stisko. V tovrstne pravljice se otroci lahko [preveč] vživijo.

Nobena intervjuvanka se ni udeležila kakšnega strokovnega usposabljanja o uporabi pravljic: »Na to temo nisem nikjer nič kaj posebej zasledila. [...] Da bi imeli pa kakšno izobraževanje, to pa sploh ne.« V tej smeri se aktivno samoizobražujejo s pomočjo strokovne literature. Dve sta povedali, da sta pomembno znanje o pravljicah in otrocih pridobili tudi z izkušnjo lastnega materinstva, ena socialna delavka se izobražuje pri knjižničarkah: »V naši knjižnici tu v mestu imamo kar nekajkrat na leto tako srečanje [...] o vrstah knjig, o pravljicah, o kulturi branja. [...] In tega se vsako leto udeležujemo.« Pomembno je tudi znanje, ki si ga naberejo na podlagi izkušenj: »Sam vidiš sčasoma, kaj se obnese [in kaj ne], kje je potrebno kaj izboljšati, mogoče kaj dodati in kateri so tisti pravi trenutki, ko je primerno povedati kakšno pravljico.«

Socialne delavke so izrazile potrebo po dodatnem izobraževanju o tem. Dve socialni delavki sta omenili, da jima manjka predvsem znanje o primernih pravljicah: »Največkrat imam težavo, kaj izbrati, še posebno če gre za [posebno] tematiko, če imamo namen s to pravljico razrešiti kakšen problem ali stisko.«

Večina intervjuvanih socialnih delavk se počuti kompetentne za uporabo pravljič pri delu z otroki: »To pa sem prepričana, ker so odzivi [pozitivni]. [...] Feedback je dober.« Le ena o tem ni povsem prepričana: »To bi bilo kar malo preveč, če bi rekla, da se počutim totalno suvereno.« Raziskovanka, ki pravljič ne uporablja, navaja kot enega od razlogov za to prav svojo nekompetentnost na tem področju. Iz intervjujev je razvidno tudi, da je kompetentnost oz. nekompetentnost odvisna od namena uporabe pravljič. Socialne delavke se počutijo kompetentne za uporabo pravljič, kot jih uporabljajo zdaj, se pa zavedajo, da lahko pravljič odprejo tudi najgloblje v otroku, za delo s tem pa se ne počutijo kompetentne:

Kdaj pravljič lahko odprejo tudi [...] neke grozne težave pri otrocih. Teh ran pa nočemo preveč odpirati, ker se mi zdi, da za to vseeno nismo toliko kompetentni. Za to bi potrebovali še kaj dodatnih znanj.

Sodeč po rezultatih raziskave je uporaba pravljič v varnih hišah in materinskih domovih večinoma prepuščena iznajdljivosti socialnih delavk, ki tam delajo. Zato se prakse na tem področju precej razlikujejo. Nekatere, na srečo redke socialne delavke pri delu z otroki pravljič ne uporabljajo, saj se ne počutijo dovolj kompetentne za to. Večina pa pri delu z otroki bolj ali manj uspešno uporablja pravljič. Veliko socialnih delavk ostaja pri najosnovnejši uporabi pravljič, za umirjanje otrok ali za zapolnjevanje njihovega prostega časa. Že na tej ravni dosegajo dobre rezultate. Nekatere socialne delavke pa povzdignejo uporabo pravljič na višjo raven. Uporabljajo jih za vzpostavljanje stika s posameznim otrokom, za odkrivanje otrokovih problemov in virov moči, za pomoč pri razreševanju otrokovih stisk in tudi za obravnavo konceptov, ki so otroku tuji. Tu socialne delavke stopajo na njim neznanu področje, zato se počutijo rnekoliko negotovo, manjkajo jim dodatno znanje in usmeritve pri delu. Zato je smiselno podati nekaj smernic za uporabo pravljič pri delu z otroki.

Smernice za uporabo pravljič

Pravljič je mogoče vključiti v delo vseh sodob, kjer socialne delavke prihajajo v stik z otroki. To so vrtci, osnovne šole, krizni centri za otroke in mladostnike, materinski domovi, varne hiše, četrtini mladinski centri ter svetovalnice za otroke, mladostnike in družine ter tudi centri za socialno delo.

Pri uporabi pravljič je dobro upoštevati, da so najprimernejše za delo z otroki med tretjim in osmim letom starosti. Ti otroci so v t. i. »pravljličnem obdobju« (Zalokar Divjak 1996), v razvojni fazi, ko so zelo dovzetni za pravljič, saj so napisane na način in v jeziku, ki jim je blizu. Pri tem gre lahko za otroke, ki so v stik s socialno delavko prišli zaradi različnih težav (npr. imajo učne, vedenjske težave, so pripadniki marginalizirane družbene skupine ali pa se je celotna družina, v kateri otrok živi, znašla v stiski), ali za skupino otrok, s katerimi socialna delavka dela zaradi preventivnih razlogov.

Namen in način uporabe pravljič je odvisen predvsem od tega, ali socialna delavka dela s posameznim otrokom ali skupino otrok.

Če socialna delavka dela s posameznim otrokom, bo s pomočjo pravljič morda poskusila z njim vzpostaviti delovni odnos in zasnovati izvirni delovni projekt pomoči (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005). Z uporabo pravljič bo z otrokom lahko vzpostavila dogovor o sodelovanju, raziskala, kaj je njegova instrumentalna definicija problema in kaj rešitev, ter delovni odnos vodila osebno. Pravljič deluje v obe smeri: socialni delavki, ki je v delovnem odnosu z otrokom, pomaga pri uresničevanju njenega dela in nalog (s pomočjo zgodb skrbi, da delovni odnos vodi osebno in da poteka v pravo smer), otroku pa omogoči, da spozna in razvije svoje vire moči, spodbudi ga, da za svoje težave začne iskati rešitve, ali mu pomaga razumeti njegova čustva. Socialna delavka pravljič lahko uporabi kot sredstvo t. i. preokvirjanja. Z njo pomaga otroku pojasniti kakšno zanj težko razumljivo situacijo ali pa ga preprosto sprosti, potolaži in razveseli. S pomočjo pravljič torej otroku lahko pomaga pri reševanju težav ali pa se mu pridruži in pridobi njegovo zaupanje ter pravljič uporabi kot medij za vzpostavljanje trenutkov navzočnosti oz. osebnega

stika. Pravljičica lahko socialni delavki pomaga pri sporazumevanju z otrokom. Kot ilustracijo navajava konkreten primer uporabe pravljice Grdi raček, ki jo je zaupala sodelujoča v raziskavi:

Brala sem jo [...] dečku, ki je kar pet let živel v nasilnem okolju, kjer so ga zaničevali, ni bil pomemben. [Trdili so, da je] najslabši, nič ni vedel pravilno narediti. In potem je prek te zgodbe videl, da se tudi to spremeni. Tudi samega sebe je po teh petih letih že videl [kot takšnega] in se počutil, da je takšen. [...] Na začetku se je poistovetil s tem Grdim račkom in šele skozi to zgodbo, ko sva pravljico prebrala do konca, je videl, da se zgodi preobrat. Da Grdi raček sam pri sebi vidi, da je postal pomemben, lep, in to pomeni, da ima [torej] tudi on to možnost. [...] Če najdemo dovolj izjem, bo videl, da ni vse grdo in da pride do sprememb. In to je ta deček prek pravljice in pogovora spoznal. [...] Prišlo je do preobrata, da je tudi otrok spoznal, da tudi on zna narediti stvari, [...] da lahko postane tudi čisto nekaj drugega in ni to, kar so mu drugi govorili. Prek te zgodbe je spremenil svoj pogled nase in drugače videl svojo situacijo in sebe. [...] Identificiral se je s tem račkom, ki je na koncu postal labod.

V skupini je možna uporaba pravljic na delavnicah – pravljličnih urah za otroke. Tu se pravljice dobro obnesejo predvsem kot sredstvo socializacije in učenja. Branje in poslušanje zgodb lahko otroke usmeri h kakovostnemu preživljanju prostega časa, spodbudi njihovo domišljijo in jim omogoči, da spoznajo različne plati življenja. Tako spodbudimo njihovo ustvarjalnost ter jim približamo določene vrednote. Govorimo predvsem o vrednotah strpnosti, miru in nenasilja, ki jim jih lahko predstavimo in približamo s pomočjo zgodb o socialnih tematikah. Pomemben namen uporabe pravljic v skupini otrok je tudi, da jih lahko med seboj povežemo v skupnost. Primer dobre prakse uporabe pravljic, v katerem so vidne našete prednosti, je predstavila intervjuvana socialna delavka s pravljico o Mojci Pokrajculji, ki svoj dom podeli s tistimi, ki so v stiski:

[...] pri Mojci Pokrajculji je bilo zelo lušno, ker so se otroci in mame zelo povezali. [...] Mamice so imele težave, da so se jim eni otroci zdeli problematični, pa so potem svoje otroke stran držale, da se niso preveč družili. Prek tiste pravljice, ker smo vsi sodelovali in se vsi tlačili v piskerček, ki smo ga tudi izdelali sami, pa so se zelo povezali [...]. Mamice so videle, da tudi tisti otroci, ki včasih imajo neke vedenjske odklone, niso nič drugačni kot njihovi otroci. Tudi tisti otroci so lahko nežni, so lahko ljubeči. In tudi otroci med sabo so izgubili strah. Mogoče je neki otrok, ko je prišel k nam, agresivno reagiral, potem pa so tudi takega otroka lahko videli kot nekega nežnega, malega zajčka, ki je tudi želel priti v hišico. Tu se je pokazal neki preskok. Pogledali so iz drugačne perspektive tudi na takšnega otroka. Šlo pa je tudi za povezovanje, da so vsi v eni hišici. V bistvu v materinskem domu – kot v tisti hišici. Vsi si pomagajo. To pravljico, v kateri so si živalice med seboj pomagale, smo povezali z našim materinskim domom, kjer si tudi medsebojno pomagamo.

Pravljico lahko torej uporabljamo na različne načine. Bettelheim (1999: 215) je poudaril, da moramo pravljico pripovedovati in ne brati, da popolnoma razvije svoje tolažilne potenciale ter svoje simbolične in medčloveške pomene. Če jo beremo, pa jo moramo brati s čustveno vzzivetostjo v zgodbo in v otroka, s soobčutenjem tistega, kar mu zgodba morda pomeni.

Poleg pripovedovanja ali klasičnega branja socialne delavke lahko preizkusijo tudi druge tehnike: v pripovedovanju se z otrokom dopolnjujejo, skupaj berejo zgodbo ali pa pustijo, da otrok pove kakšno pravljico. Da bi se otroci zares poglobili v poslušanje, lahko zatemnimo prostor ali jim predlagamo, naj poslušajo miže. Ker pravljica v otrocih porodi najrazličnejša občutja, je priporočljivo, da se po pravljici z otroki pogovarjamo, jo preoblikujemo, vanjo vnašamo druge like ali jo povežemo z otrokovim življenjem. Na pravljico lahko otrok riše, skupina otrok pa ima tudi možnost uprizoritve zgodbe. Tako otroci sprostijo napetost, ki so jo doživeli ob zgodbi, vsebino pa lažje razumejo in jo povežejo s seboj.

Izbira pravljice je pomembna. Socialna delavka mora premisliti, kakšna pravljica bo najustreznejša za otroka oz. otroke. Ljudska, umetna, z ilustracijami ali brez? Kar nekaj avtorjev (Bettelheim 1999, Černe 2005, Matko Lukan 2004, Zalokar Divjak 1996, 2002) trdi, da je tradicionalna pravljica za otroke primernejša od novejši, umetne pravljice, pa tudi o ilustracijah v

pravlјici naletimo na več različnih mnenj. Socialna delavka mora zgodbe najprej izbrati na podlagi otrokove starosti, potem pa premisliti, kaj želi s pravlјicami doseči. Če dela z enim otrokom in želi pravlјico uporabiti kot sredstvo komunikacije, torej da bi z njim lažje vzpostavila stik in osebni odnos, izbira pravlјice ni tako pomembna. Pomembno je le, da je otroku všeč in da ga pritegne. Če pa namerava z uporabo pravlјice z otrokom vzpostaviti delovni odnos in izvirni delovni projekt pomoči, mora pravlјico tehtneje izbrati. Otroka lahko že vnaprej vpraša, katere pravlјice ima rad, pomemben kriterij izbire pa je tudi možnost poistovetenja otroka s pravlјičnimi junaki. Pravlјica naj ima takšno vsebino, da jo bo otrok lahko povezal s seboj in s svojim življenjem.

Vsebina pravlјice mora ustrezati posameznemu otroku. Tu se zdi pomembno še enkrat omeniti Bettelheima (1999: 25), ki je opozoril, da je pri izboru pravlјice treba upoštevati otroka. Poleg Bettelheima in Irene Matko Lukan (2004) tudi Gregor Hartman (v Černe 2005) bolj poudarja zgodbe ljudskega izročila, ki jih je človek prenašal iz roda v rod, in trdi, da je kakovostnih avtorskih pravlјic manj. Zato se zdi pomembno, da socialna delavka izhaja iz teh predpostavk in morda bolj uporablja tradicionalne, ljudske zgodbe, z malo ilustracij, ki naj bi bile za otroka ustrežnejše kot avtorska dela. V današnjem času pa se pojavljajo tudi drugačne vrste pravlјic (tematske pravlјice), ki naj bi otroku pomagale pri natanko določenem problemu. Psihologinja Gerlinde Ortner (1995, 1997) zgodbe za otroke piše prav z namenom, da bi jim te pomagale pri rešitvi določenih težav. Zgodbe vsebujejo najpogostejše težave, s katerimi se srečujejo otroci. Če socialna delavka naleti na pravlјico, ki je napisana prav za pomoč otrokom, in meni, da bi ustrezala uporabniku, lahko pri delu poskusi tudi s takimi pravlјicami. Primer takšne uporabe pravlјice je podala med intervjujem ena od sodelujočih v izvedeni raziskavi:

Otrok, [...] imel je že več kot 6 let, je imel težave z uhajanjem in je potem skozi eno pravlјico [...] s kahlico povezano, [...] govora je bilo o tem, da je zajčku večkrat [...] ušlo, ampak mama zajkla ni bila jezna na njega. In takrat [...] se je videlo, kako mu je skozi to pravlјico odleglo. Ni bil več sam s temi svojimi občutki strahu in sramu.

Kadar socialna delavka dela s skupino otrok in jih želi s pomočjo pravlјic usmerjati k strpnosti do »drugačnosti«, k nenasilni komunikaciji in jih podučiti o različnih socialnih tematikah, mora biti temu primerna tudi literatura. Pravlјice morajo vsebovati različne teme, kot so revščina, gluhot, slepota, nasilje, istospolne družine, kulturna raznovrstnost ..., pri tem pa je pomembno, da pravlјica razbija stereotipe in preprečuje nastanek predsodkov. »Drugačnost« mora otrokom predstaviti na pozitiven način. Še posebej pomemben je poznejši pogovor o vsebini pravlјice. Še pred nekaj leti bi bilo pravlјice s takšnimi vsebinami težko najti, v današnjem času pa jih je kar nekaj. Znane so na primer pravlјice Francija Rogača (2014), v katerih je glavni junak npr. slep ali glu, pri tem pa njegove pravlјice sporočajo, da je drugačnost lahko tudi bogastvo. Primer takšne pravlјice je tudi zgodba Beate Akerman (2009) z naslovom *Izabela: pravlјica o princeski, ki je ječjala*. Takšne pravlјice so dobro izhodišče, da otroke na prijeten način učimo in vzgajamo za odprtost. Če pa je namen socialne delavke, da se otroci s pomočjo pravlјice učijo, razvijajo domišljijo, se sprostijo, se razveselijo in kakovostno preživijo svoj čas, je pomembno le, da je pravlјica kakovostna in da jim je všeč. Lahko se odločimo, da bomo z otroki pravlјico tudi uprizorili – to še posebej pripomore k skupinskemu sodelovanju in poveže otroke v skupnost. V tem primeru mora socialna delavka pri izbiri pravlјice pozornost nameniti vprašanju, ali jo bo možno odigrati ali pa je za igranje preveč preprosta ali prezapletena, ali je na voljo dovolj vlog za vse otroke, ravno prav zahtevni morajo biti tudi dialogi.

Uporaba pravlјic je ustvarjalna kulturna dejavnost; v kontekstu socialnega dela govorimo o socialnem kulturnem delu. Šugman Bohinc (1994: 323) navaja, da študentka pri študiju socialnega dela pridobi široko znanje iz socialnega dela, socialne psihologije, psihologije osebnosti in družine, sociologije, sistemske teorije, teorije komunikacije in kibernetike, skupinske dinamike in metod psihosocialne pomoči. Poleg teh znanj pa mora socialna delavka, ki dela s pomočjo ustvarjalnih kulturnih dejavnosti, upoštevati še poklicno etiko in poznati različne psihoterapevtske pristope, ki uporabljajo pripovedovanje zgodb, znati pa mora tudi organizirati in voditi praktične dejavnosti v skupini.

Za uspešno uporabo pravljič v socialnem delu morajo socialno delavko pravljičice in pripovedovanje zanimati. Vedeti mora, kako pravljičice vplivajo na otroke, kako jih otroci doživljajo in kakšne pravljičice so primerne za otroke določene starosti. Seznanjena mora biti z možnostmi, ki jih uporaba pravljič ponuja (npr. pri elementih delovnega odnosa in pri korakih izvirnega delovnega projekta pomoči, pri t. i. preokvirjanju, pri vzgoji za strpnost do drugačnosti), priporočljivo je, da pozna socialno kulturno delo, biblioterapijo in igralno terapijo, blizu pa ji morajo biti tudi druge ustvarjalne dejavnosti, na primer risanje, ustvarjanje z glino in igra z lutkami, saj te dejavnosti lahko spremljajo pravljičico.

Kompetence, ki jih socialna delavka potrebuje, ko dela s posameznim primerom ali skupino in pri tem uporablja pravljičice, lahko razdelimo v skupine.

- *Splošne spretnosti, pomembne za socialno delo*: biti mora spretna pri komuniciranju in sočutna, znati mora dobro poslušati, biti spontana in inovativna, da se otroku lahko pridruži in da skupaj raziskujeta različne možne rešitve.
- *Temeljna znanja socialnega dela*: poznavanje temeljnih konceptov socialnega dela (metode psihosocialne pomoči, delovni odnos, izvirni delovni projekt ...), znanje o socialnem delu z družino, znanje o socialnem delu z mladimi (otroki), znanje o psihologiji družine, znanje o sistemski teoriji in kibernetiki.
- *Znanje, povezano z delom z otroki*: poznavanje psihologije otroka, socialnega kulturnega dela, igralne terapije in biblioterapije, seznanjena mora biti z možnostmi, ki jih delo s pravljičico ponuja, imeti mora znanje o vplivu pravljič na otroke, o tem, kako jih ti doživljajo, kakšne pravljičice so primerne za določeno starostno obdobje in za določenega otroka.
- *»Občutek« za delo s pravljičami*: pravljičice mora doživljati pozitivno, pa tudi ob drugih ustvarjalnih dejavnostih se mora počutiti udobno.

Pri delu s skupino otrok pa socialna delavka poleg omenjenih znanj, lastnosti in spretnosti potrebuje še:

- *splošne spretnosti, pomembne za socialno delo*: spretnost za sodelovanje v skupinah in vodenje, organizacijske sposobnosti, razvito mora imeti spretnost opazovanja,
- *temeljna znanja socialnega dela*: znanje o različnih stilih vodenja, o skupinski dinamiki, sposobnost za obvladovanje konfliktnih situacij, imeti mora znanje o motivaciji, prav pride tudi čim boljše pedagoško znanje,
- *dodatno znanje*: če uporablja pravljičice za ozaveščanje (npr. spodbujanja strpnosti in vzgoje za mir), mora poznati tudi stereotipe in predsodke ter mehanizme njihovega nastajanja in vzdrževanja; pomembno je tudi temeljito poznavanje različnih socialnih problemov, obravnave katerih se loteva s pomočjo pravljičice.

Ob pregledu spretnosti in znanj, potrebnih za uspešno uporabo pravljič v socialnem delu z otroki, se zastavlja vprašanje, ali socialne delavke ta znanja in spretnosti imajo oz. ali jih pridobijo med študijem. Odgovor je pozitiven le na prvi pogled. Predmetnik Fakultete za socialno delo sicer omogoča, da socialne delavke pridobijo velik del znanj in sposobnosti, potrebnih za uporabo pravljič v socialnem delu z otroki. So pa ta znanja razpršena med moduli in izbirnimi predmeti, tako da posamezna študentka ne more absolvirati vseh znanj, ki bi ji pomagala pri uporabi pravljič v socialnem delu z otroki. Manjka torej neka integracija potrebnih znanj in sposobnosti za socialno delo z otroki.

Manjka tudi organiziran način pridobivanja bolj specializiranih znanj o pravljičah, njihovih učinkih in uporabi. Socialna delavka, ki želi v svoji praksi uporabljati pravljičice, se mora izobraziti predvsem o tem, kakšno vlogo in vpliv imajo pravljičice na otroke, kako se izbere primerne pravljičice, zakaj so pravljičice lahko zdravilne in kako in s kakšnimi nameni jih je v socialnem delu mogoče uporabljati. Brez organiziranega izobraževanja o tej dejavnosti se bo morala vsaka socialna delavka pri pridobivanju teh znanj in vsakdanjem delu z otroki zanašati le na svojo intuicijo in graditi zgolj na lastnih izkušnjah, to pa je vsaj zamudno, če že ne težko in frustrirajoče. Poleg tega učenje posameznikov na lastnih napakah zmanjšuje tudi učinkovitost in prilagodljivost socialnega dela z otroki. Zato predlagava, da bi bilo pomembno organizirati dodatna usposabljanja na tem področju ali vsaj posvete in srečanja socialnih delavk, ki uporabljajo pravljičice pri svojem delu.

Sklep

Pravlјice so lahko v socialnem delu pomemben prispevek. So kreativni medij, ki pripomore k uspešnejši praksi socialnega dela, k soustvarjanju socialnega delavca in uporabnika ter k bolj raznovrstni praksi socialnega dela. Rezultati raziskave kažejo, da socialne delavke pravljice že prepoznajo kot orodje, ki lahko pripomore k uresničevanju nalog in ciljev socialnega dela, kljub temu pa manjkajo natančnejše usmeritve in dodatno znanje, ki bi omogočalo kompleksnejšo in bolj suvereno uporabo pravljic. Področje socialnega dela je vsekakor dovolj široko in odprto, da v njem tudi pravljice kot ustvarjalno sredstvo najdejo svoj prostor.

Viri

- Akerman, B. (2009), *Izabela: pravljica o princeski, ki je jecljala*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Bettelheim, B. (1999), *Rabe čudežnega: o pomenu pravljic*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Brett, D. (1993), *Anna zähmt die Monster (therapeutische Geschichten für Kinder)*. Salzhausen: Iskopress.
- Chelsey, G. L., Gillett, D. A., Wagner, W. G. (2008), Verbal and nonverbal metaphor with children in counseling. *Journal of Counseling & Development*, 86, 4: 399–411.
- Čacinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Černe, A. (2005), *Pomen pravljic za otroke. Povzetek strokovnega srečanja za starše v sklopu praznovanj v vrtcu H. Andersena*. Dostopno na: http://www.vrtecandersen.si/tl_files/DOKUMENTI/sola-za-starse/povzetki-srecaj/Pomen-pravljic.pdf (21. 10. 2014).
- Kucler, M. (2002), Pravlјica kot socialnopedagoška intervencija. Dostopno na: <http://www.zzsp.org/revija/2002/02-1-21-46.pdf> (21. 10. 2014).
- Matko Lukan, I. (2014), Premisleki. Pripovedovanje in pravljice danes: "Mora ti bit' gušt, in to je to! Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/kultura/knjiga/pripovedovanje-in-pravljice-danes-mora-ti-bit-gust-in-to-je-to> (21. 10. 2014).
- Milčinski, J., Pogačnik-Toličič, S. (1992), *Pravlјica za danes in jutri*. Ljubljana: DZS.
- Ortner, G. (1995), *Pravlјice, ki so otrokom v pomoč*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- (1997), *Nove pravljice, ki so otrokom v pomoč*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Reščič Rihar, T., Urbanija, J. (1999), *Biblioterapija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo.
- Rogač, F. (2014), Wikipedia, Franci Rogač. Dostopno na: http://sl.wikipedia.org/wiki/Franci_Roga%C4%8D (21. 10. 2014).
- Rutar, P. (2008), *Pravlјica kot socialnopedagoška intervencija*. Dostopno na: http://www.zzsp.org/revija/pdf/Soc_Ped_2008-3%20%28press%29.pdf (21. 10. 2014).
- Šugman Bohinc, L. (1994), Socialno kulturno delo. *Socialno delo*, 33, 4: 317–324.
- (2003), Pripovedovanje zgodb v socialnem svetovanju in psihoterapiji. *Socialno delo*, 43, 6: 377–383.
- Thompson, C., Rudolph, L. (1992), *Counseling children*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company.
- Urek, M. (2003), *Pripovednost socialnega dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (doktorska disertacija).
- Zalokar Divjak, Z. (1996), *Vzgoja JE ... NI znanost*. Ljubljana: Educy.
- (2002), *Brez pravljice ni otroštva*. Krško: Založba GORA.